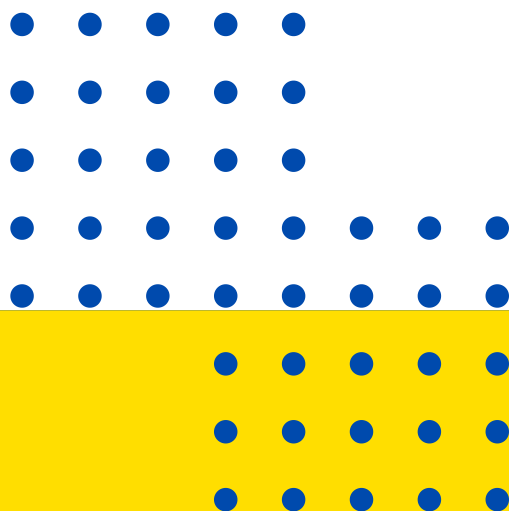

СОЦІАЛЬНО-ОСВІТНІ ДОМІНАНТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

матеріали
V Всеукраїнської науково-практичної
Інтернет-конференції

**Бердянський державний педагогічний університет
Факультет дошкільної, спеціальної та соціальної освіти
Кафедра соціальної роботи та інклюзивної освіти
Харківський національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди
Київський університет ім. Б. Грінченка
Хмельницький національний університет**

СОЦІАЛЬНО-ОСВІТНІ ДОМІНАНТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

SOCIAL-EDUCATIONAL DOMINANTS OF SPECIALIST'S PROFESSIONAL PREPARATION OF SOCIAL SPHERE AND INCLUSIVE EDUCATION

**Збірник матеріалів
V Всеукраїнської науково-практичної
Інтернет-конференції**

25-26 жовтня 2023 року

**м. Запоріжжя (університет тимчасово переміщений)
2023**

УДК 378.091.12:364-43]:37.043.2-056.2/.3
С 69

*Рекомендовано ухвалою вченої ради
Факультету дошкільної, спеціальної та соціальної освіти
Бердянського державного педагогічного університету
(протокол № 3 від 27.10.2023 р.)*

Соціально-освітні доміанти професійної підготовки фахівців соціальної сфери та інклюзивної освіти: матеріали V Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції: збірник наукових праць; укладач Петровська К. В. 2023. 361 с.

До збірника увійшли матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції «Соціально-освітні доміанти професійної підготовки фахівців соціальної сфери та інклюзивної освіти», які виявляють та обґрунтовують тенденції підвищення ефективності підготовки фахівців соціальної сфери та інклюзивної освіти. Матеріали збірника будуть корисними для дослідників, науковців, аспірантів, пошукачів, викладачів, здобувачів.

The collection consists of materials of Ukrainian scientific-practical Internet-conference «Social-educational dominants of specialist's professional preparation of social sphere and inclusive education» which defining and explaining trends of increasing of effective specialist's professional preparation of social sphere and inclusive education. The materials of the collection will be useful for researchers, scientists, graduate students, prospectors, lecturers, students.

Автори несуть персональну відповідальність за достовірність наданих матеріалів та правильність цитування.

УДК 378.091.12:364-43]:37.043.2-056.2/.3
С 69

Кафедра соціальної роботи
та інклюзивної освіти,
ФДССО, БДПУ, 2023

**Соціально-освітні домінанти професійної підготовки фахівців
соціальної сфери та інклюзивної освіти**

Анастасія Попова,

кандидатка педагогічних наук,
доцент кафедри соціальної роботи та інклюзивної освіти
Бердянського державного педагогічного університету

Яна Сичікова,

докторка технічних наук,
проректорка з наукової роботи
Бердянського державного педагогічного університету

Сергій Ковачов,

старший науковий співробітник
Бердянського державного педагогічного університету

УДК 378.147.44:004.738.5(477)(043.3)

**ВПРОВАДЖЕННЯ ДИСТАНЦІЙНОЇ ТА ЗМІШАНОЇ ОСВІТИ В
УНІВЕРСИТЕТАХ УКРАЇНИ: ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ ТА ВІЙНИ**

**IMPLEMENTATION OF DISTANCE AND BLENDED LEARNING
IN UKRAINIAN UNIVERSITIES: IMPACT OF THE PANDEMIC
AND WAR**

У статті проаналізовано впровадження дистанційного та змішаного навчання в систему вищої освіти України, ураховуючи вплив пандемії COVID-19 та війни. Дослідження розглядає три ключові етапи: вимушене дистанційне навчання, змішаний формат навчання і змішано-дистанційний формат. Аналізуються виклики, з якими стикаються українські університети та студенти в контексті динаміки змін у навчальному процесі.

The article examines the implementation of distance and blended learning in the higher education system of Ukraine, considering the impact of the COVID-19 pandemic and war. The research explores three key stages: forced distance learning, blended learning, and blended-distance learning. The theses analyze the challenges faced by Ukrainian universities and their students, taking into account the dynamics of changes in the educational process.

**V Всеукраїнська науково-практична Інтернет-конференція
(25-26 жовтня 2023 р., м. Запоріжжя)**

Ключові слова: *distance learning, blended learning, higher education, COVID-19 pandemic, war, universities, challenges, students, educational process, adaptation.*

У сучасному світі, де технології швидко розвиваються, дистанційна та змішана освіта стають все більш популярними формами навчання. В Україні цей процес набув специфічних особливостей через вплив пандемії COVID-19 і російсько-української війни. У цьому дослідженні ми аналізуємо впровадження дистанційної та змішаної освіти в українських університетах на основі періодизації, розглядаючи основні етапи та їх вплив на освітній процес.

Досліджуючи стрімке впровадження дистанційного та змішаного навчання в Україні, що відбулось внаслідок загальносвітової пандемії Covid-2019 нами було виокремлено 3 основних етапи, які охоплюють часовий проміжок від 2020 і до сьогодні (рис. 1) [3].

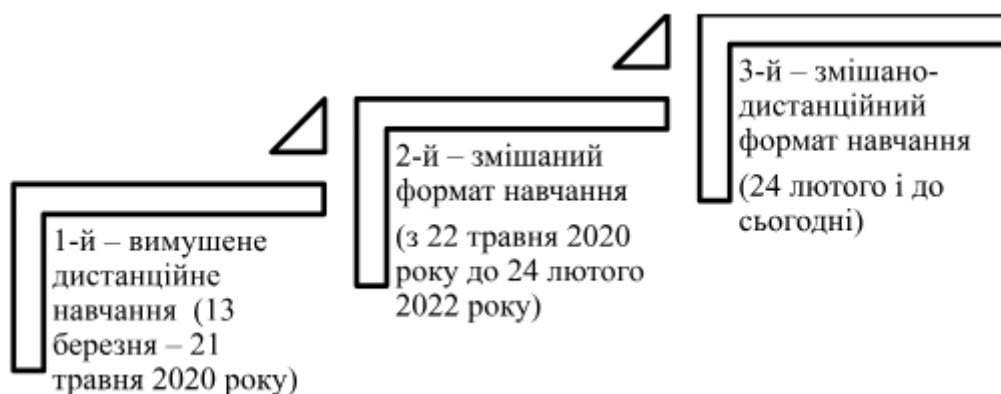

Рис. 1. Етапи активного впровадження дистанційного та змішаного навчання в Україні

Розглянемо детально кожен етап та його особливості в контексті університетської освіти.

Перший етап – вимушене дистанційне навчання.

Перші кроки у впровадженні дистанційної освіти під час пандемії COVID-19.

Соціально-освітні домінанти професійної підготовки фахівців соціальної сфери та інклюзивної освіти

На цьому етапі стало очевидним, що пандемія COVID-19 змусила українські університети впроваджувати дистанційну освіту як найшвидший і безпечний спосіб навчання. Постанова Кабінету Міністрів України № 211 від 11 березня 2020 року [5] стала точкою відліку для запровадження дистанційного та змішаного навчання. З 12 березня 2020 року відвідування закладів освіти було заборонено, а 13 березня розпочався перший день навчання в умовах карантину. Ця подія спровокувала стрімкий розвиток дистанційної освіти в Україні. Перші спроби реалізації цієї форми освіти були спрямовані на подолання тимчасових обмежень і забезпечення безпеки для студентів і персоналу університетів.

Виклики та перешкоди перед університетами на цьому етапі.

Університети України стали стикатися з численними викликами та перешкодами під час впровадження дистанційної освіти. Зокрема, необхідно було розробляти та адаптувати навчальні програми до онлайн-формату, забезпечувати доступність необхідних технічних ресурсів [2; 11]. Підсилювало гостроту проблеми і нестача необхідної технічної інфраструктури, відсутність досвіду у викладанні дистанційно, що зумовлювало тиск на викладачів. У свою чергу, новий формат роботи зумовив декілька викликів і для студентів. По-перше, не всі мали необхідні технічні засоби для навчання, що зменшувало рівність та доступність до якісної освіти. По-друге, недостатні навички самодисципліни у студентів призвели до проблем з опануванням навчального матеріалу та зниження якості навчання [10]. По-третє, відірваність від звичних умов навчання, створила ситуацію соціальної ізоляції, що знайшло своє відображення у випадках погіршення психологічного самопочуття студентів, формування у них соціальної депривації та зниження мотивації до навчання у ЗВО через неможливість бути включеним до своєї референтної групи «наживо» [14; 17].

Роль дистанційного навчання в забезпеченні безпеки та продовженні навчання.

Не дивлячись на виклики, дистанційне навчання відіграло ключову роль у забезпеченні безпеки та продовженні навчання під час пандемії COVID-19 [3; 9; 13]. Воно дозволило університетам уникнути фізичного контакту між студентами та викладачами, зменшити ризик поширення вірусу та зберегти освітній процес [7].

Другий етап - змішаний формат навчання.

Перехід до змішаного навчання як результат стрімкого розвитку COVID-19.

Другий етап, який відзначається як перехід до змішаного навчання, став наслідком швидкого поширення і розвитку пандемії COVID-19. Відсутність можливості проводити очні заняття та велика загроза здоров'ю призвели до появи необхідності переглянути підходи до навчання і впровадити формат, який поєднував би традиційне і дистанційне навчання [6].

Особливості змішаного навчання в українських університетах.

Змішане навчання в українських університетах включало в себе як синхронні, так і асинхронні форми навчання, що дозволило студентам та викладачам взаємодіяти у режимі реального часу або відпрацьовувати навчальний матеріал у зручний для них час [7]. Змішане навчання також передбачало проведення онлайн-консультацій та використання різних месенджерів для спілкування [13], що забезпечило більшу гнучкість та доступність освіти. Також, характерними були особливості «міграції» форм навчання залежно від рівня епідеміологічної загрози [3]; «паралельність проведення пар в офлайн і онлайн режимі»; невідповідність технічного оснащення університетів потребам змішаного навчання; необхідність для викладачів бути гнучким, мобільним та готовим до креативних рішень та ідей щодо організації освітнього процесу в рамках своїх дисциплін.

Виклики та переваги змішаного навчання в українських університетах.

Наявність неоднозначних та постійно змінюваних умов праці створила значний тиск та психологічне напруження для викладачів, що вплинуло на якість їхньої роботи. Дослідження, проведене серед викладачів, підтвердило це, зазначивши, що майже половина (48%) респондентів має труднощі з адаптацією до умов змішаного навчання [9; 17]. Дослідження, проведене Державною службою якості освіти України у 2021 році, показало, що кожен другий учасник опитування (49,5%) вважає, що після закінчення карантину форма освітнього процесу має повернутися до попередньої, що вказує на відсутність універсальної підтримки цього навчального формату [1].

Соціально-освітні домінанти професійної підготовки фахівців соціальної сфери та інклюзивної освіти

Проте, незважаючи на труднощі, пов'язані із стрімким та стихійним впровадженням дистанційного та змішаного навчання в Україні у мирний час, це мало і свої переваги для всіх учасників освітнього процесу. Університети мали можливість зекономити кошти на комунальні послуги, які потім могли бути спрямовані на премії для свого персоналу, що стимулювало досягнення та розвиток закладу освіти. Викладачі змогли впроваджувати гостей лекторів та фахівців-практиків в більш зручний для них формат, здобувати освіту онлайн та одночасно працювати в декількох навчальних закладах. Самі студенти отримали можливість поєднувати навчання з роботою, отримувати освіту, не виходячи з дому, і подорожувати без відриву від навчання, а також економити кошти на оренду житла та інші витрати [7; 8].

Третій етап - змішано-дистанційний формат навчання.

Вплив війни на освітній процес та переміщення університетів.

Третій етап, який характеризується впровадженням змішано-дистанційного формату навчання, став результатом війни та зміщення університетів на території України. Військові конфлікти призвели до необхідності релокації багатьох університетів, оскільки їхні рідні міста були окуповані або знаходилися у зоні активних бойових дій. Це створило серйозні труднощі для забезпечення неперервного освітнього процесу та змусило університети шукати нові форми навчання, які б враховували особливості їхнього становища та безпекової ситуації [4].

Адаптація університетів до змішано-дистанційного навчання.

Під час третього етапу університети активно адаптувалися до змішано-дистанційного формату навчання. Основна мета полягала в забезпеченні продовження освітнього процесу для всіх учасників освітнього процесу, ґрунтуючись на місці перебування та можливостей кожного. Університети були вимушені знову розробляти нові підходи до викладання навчальних курсів, ведення онлайн-занять та системи оцінювання. Ця адаптація вимагала значних зусиль та ресурсів, оскільки необхідно було враховувати технічні можливості, доступність до інтернету та інші фактори.

Виклики та проблеми, з якими стикаються викладачі та студенти.

**V Всеукраїнська науково-практична Інтернет-конференція
(25-26 жовтня 2023 р., м. Запоріжжя)**

Під час третього етапу продовжували існувати виклики та проблеми для викладачів та студентів. Особливо це стосувалося доступності до інтернету та технічних ресурсів [11; 12]. Викладачі та студенти також зазнали психологічного тиску внаслідок стресу, пов'язаного із військовими подіями та змінами в умовах навчання [2]. Ситуація загострювалась і нерівністю, яка мала місце серед можливостей різних університетів та учасників освітнього процесу, що було зумовлено поділом України де різні безпекові зони. Залежно від території на якій знаходилися університети їх умовно можна поділити на три групи: університети, що знаходилися на своїй постійній локації на території України де не було активних бойових дій; університети, що знаходилися на своїй постійній локації на території України, однак межували з прифронтовими зонами; університети, які були вимушені релокуватися через окупацію міста в якому вони знаходились або через активні бойові дії на його території [3].

Під час впровадження дистанційного та змішаного навчання в українських університетах під впливом конфлікту та пандемії COVID-19 виникла нерівність у декількох аспектах. Університети першої та другої груп швидко відновили роботу, але викладання в аудиторіях було обмежене через небезпеку. Університети третьої групи, розташовані в прифронтових зонах або окупованих територіях, мали більше труднощів з відновленням.

Нерівність також виявилася у матеріально-технічній базі, місцезнаходженні викладачів та здобувачів, доступі до комунікацій та електропостачання. Ця нерівність вплинула на організацію формату роботи університетів у змішано-дистанційному форматі, зокрема, на перехід до нього та використання синхронних та асинхронних методів навчання.

Нерівність також вплинула на організацію формату роботи університетів у змішано-дистанційному форматі. Університети 1-ї і 2-ї групи, розташовані на своїй постійній локації, відновили діяльність з 14 березня 2022 року. Проте через часті ракетні обстріли навчання в аудиторіях було неможливим. Більшість університетів цих груп продовжили навчання у дистанційному форматі, використовуючи синхронні та асинхронні методи, із вересня 2022 року частина з них перейшла до змішаного формату через безпекові обставини та місцезнаходження викладачів та здобувачів [12]. Найбільші проблеми з відновленням освітнього процесу зазнавали

Соціально-освітні домінанти професійної підготовки фахівців соціальної сфери та інклюзивної освіти

переміщені університети, їх кількість складала 29 зі 336 закладів вищої освіти [12]. Організація змішано-дистанційного навчання для цих університетів може бути розділена на два етапи: перший етап перед переміщенням університету на територію України, другий етап - після переміщення [3].

Додатковими викликами є також ті, що пов'язані з необхідністю індивідуалізації освіти, оскільки здобувачі розселені у різних регіонах та країнах і вимагають унікальних підходів до навчання. Важливою є також проблема пов'язана із технічною інфраструктурою та ресурсами. Недостатнє фінансування та відсутність необхідної технічної ще і досі створюють перешкоди для проведення дистанційного навчання, особливо це стосується здобувачів, які через відсутність можливості придбати якісне технічне обладнання, відчують певні труднощі у навчанні. І найголовніша проблема, яка була зумовлена і підсилена цим етапом – це забезпечення соціальної взаємодії та психологічного комфорту. Віддаленість від університетського середовища, відповідно до досліджень, викликає відчуття соціальної відчуженості та погіршує психологічний стан студентів і викладачів. Це все вимагає активних стратегій реагування та підтримки усіх університетів та учасників освітнього процесу, з особливим акцентом на переміщені університети та їх студентсько-викладацький склад.

Отже, впровадження дистанційної та змішаної освіти в українських університетах визначено впливом пандемії COVID-19 і війни на східному кордоні. Дистанційна освіта стала вимушеною формою, яка спрямовується на збереження навчального процесу в умовах кризи, але вимагає переосмислення методів навчання. Змішане навчання також отримало новий імпульс, проте в більшості випадків обмежувалося елементами дистанційного синхронного та асинхронного навчання. Змішано-дистанційний формат навчання визначається територіальним розташуванням університетів та їх можливостями. Однак впровадження цих форм навчання має бути динамічним та спрямованим на задоволення потреб студентів і суспільства в цілому. Незважаючи на виклики, які супроводжують впровадження дистанційної та змішаної освіти, ці формати можуть стати потужним інструментом для покращення доступності та якості освіти в Україні, якщо вони будуть належним чином розроблені та реалізовані. Що у свою чергу потребує стратегій реагування

**V Всеукраїнська науково-практична Інтернет-конференція
(25-26 жовтня 2023 р., м. Запоріжжя)**

та підтримки усіх університетів та учасників освітнього процесу, з особливим акцентом на переміщені університети та їх студентсько-викладацький склад.

ЛІТЕРАТУРА

1. Всеукраїнське опитування щодо тенденцій організації дистанційного навчання в закладах освіти в умовах карантину у II семестрі 2020/2021 н.р. Державна служба якості освіти України, 2021. URL : [https://new.sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2021/07/ANALITICHNA-](https://new.sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2021/07/ANALITICHNA-DOVIDKA_vesna_2021-1.docx)

DOVIDKA_vesna_2021-1.docx (дата звернення: 15.07.2023)

2. Ніколаєв Є., Рій Г., Шемелинець І. У чужих стінах: як долають проблеми переміщені університети. VoxUkraine. «Вокс Україна». Аналітикаю Суспільство. URL : <https://voxukraine.org/u-chuzhyh-stinah-yak-dolayut-problemy-peremishheni-universytety/> (дата звернення: 15.07.2023);

3. Попова А., Сичікова Я., Цибуляк Н., Лопатіна Г., Ковачов С., Попов П. Дистанційне та змішане навчання в університетах України: рефлексії щодо їх впровадження у мирний та воєнний час *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету*. Серія : Педагогічні науки : зб. наук. пр. Вип. 2. 2023. 444 с. С. 98 – 117. <https://doi.org/10.31494/2412-9208-2023-1-2-98-117/>

4. Про вищу освіту: Закон України від 2 травня 2023 року № 1556-VII. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 16.07.2023).

5. Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2: Постанова КМУ від 11.03.2020 № 211 : станом на 27 квітня 2023 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/211-2020-п#Text> (дата звернення: 17.07.2023).

6. Про Національну програму інформатизації: Закон України від 04.02.1998 р. № 74/98-ВР : станом на 1 березня 2023 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/98-вр#Text> (дата звернення: 19.07.2023)

7. Шуневич Б. І. Тенденція розвитку складових частин організації дистанційного навчання. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Львів : Видавництво ЛНУ, 2009. № 653. С. 231–239.

Соціально-освітні домінанти професійної підготовки фахівців соціальної сфери та інклюзивної освіти

8. Bao W. COVID-19 and online teaching in higher education: A case study of Peking University. *Human Behavior and Emerging Technologies*, 2020, 2 (2). P. 113–115. <https://doi.org/10.1002/hbe2.191>
9. Boychuk Y., Novikova V., Opanasenko Y., Kin, O., Kostina V. Pedagogical conditions for the introduction of blended learning technologies in Ukrainian higher education institutions. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*. 2022, 14 (3). P. 32-50. <https://doi.org/10.18662/rrem/14.3/596>
10. Dymek D., Didkivska S., Grabowski M., Paliwoda-Pekosz G., Vakaliuk T. A. Students' Online Behaviour in the Time of the COVID-19 Pandemic: Insights from Poland and Ukraine. *17th Conference on Computer Science and Intelligence Systems. IEEE*, 2022. <https://doi.org/10.15439/2022f134>
11. GoGlobal: 54% вчителів перебувають у стані професійного вигорання, 75% школярів мають прояви стресу. GoGlobal, 2023. URL : <https://cs.detector.media/reforms/texts/185160/2023-02-01-goglobal-54-vchyteliv-perebuvayut-u-stani-profesiynogo-vygorannya-75-shkolyariv-mayut-proyavy-stresu/> (дата звернення: 16.07.2023)
12. Lopatina H, Tsybuliak N., Popova A, Bohdanov I., Suchikova Y. University without Walls: Experience of Berdyansk State Pedagogical University during the war. *Problems and Perspectives in Management*, Volume 21, Special Issue, 2023. P. 1–11.
13. Lucenko G., Lutsenko O., Tiulpa T., Sosnenko O., Nazarenko O. Online - Education and training in higher educational institutions of Ukraine: Challenges and benefits. *International Journal of Educational Research Open*. 2023. Vol. 4. P. 100231. URL: <https://doi.org/10.1016/j.ijedro.2023.100231>
14. Osadchyi V. V., Osadcha K. P., Eremeev V. S. The model of the intelligence system for the analysis of qualifications frameworks of European countries. *International Journal of Computing*. 2017, 16 (3). P. 133–142. URL : <https://doi.org/10.47839/ijc.16.3.896>
15. Suchikova Y. A year of war. *Science*. 2023, 379 (6634), 850. URL : <https://doi.org/10.1126/science.caredit.adh2925>
16. Urbina-Garcia A. What do we know about university academics' mental health? A systematic literature review. *Stress and Health*. 2020. 36 (5). P. 563–585. URL : <https://doi.org/10.1002/smi.2956>